

Impulsy u kávy s Olgou Čejkovou a Lenkou Šafránkovou Pavlíčkovou o projektu Integrační aktivity v Knihovně Jiřího Mahena 2021

Autor: Bc. Iveta Cehelská , Mgr. Kristýna Havlová

Číslo: roč. 7, č. 4/2021

Rubrika: Impulsy u kávy

Klíčová slova:

Lenka Šafránková Pavlíčková vystudovala sociologii, sociální politiku a práci a mediální studia a žurnalistiku na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně. Působí jako poradkyně pro cizince a koordinátorka interkulturní práce na Oddělení sociálního začleňování Odboru sociální péče Magistrátu města Brna.

Olga Čejková vystudovala religionistiku a dějiny umění na Filozofické fakultě Masarykovy Univerzity v Brně. Mezi léty 2016 až 2021 participovala na různých výzkumech v oblasti sociálního začleňování a integrace cizinců v ČR. V současné době působí jako projektová manažerka v Knihovně Jiřího Mahena v Brně.

O projektu

Knihovna Jiřího Mahena v Brně v roce 2021 realizuje projekt „Integrační aktivity v Knihovně Jiřího Mahena 2021“ zaměřený na cizince žijící v Brně. Náš projekt je součástí širšího projektu statutárního města Brna „Integrace cizinců ve městě Brně II“, spolufinancovaném Ministerstvem vnitra ČR. Jeho prostřednictvím chceme oslovit další potenciální čtenáře z řad cizinců žijících v Brně všech věkových kategorií. Cílem je prohloubit jejich zájem o služby knihovny a také navázat hlubší spolupráci s interkulturními pracovníky Magistrátu města Brna tak, abychom byli lépe schopni zmapovat potřeby cílové skupiny a nastavili procesy postupného snižování interkulturních bariér v knihovně.

Jak vznikl nápad integračního projektu a spolupráce magistrátu a knihovny? Stála na jeho počátku nějaká nenaplněná potřeba/ poptávka z řad cizinců?

L. Š.: Dalo by se říct, že projekt vyrostl z naší dlouhodobé spolupráce s Olgou Čejkovou. My už se společně známe dlouho, ona zná naše projekty a už dřív jsme spolupracovaly. Když začala pracovat v knihovně, napadlo ji naše projekty propojit. Naše zkušenost je taková, že cizinci hned po příjezdu do Brna potřebují informační podporu, vyřídit si základní životní potřeby, to trvá i pár let, než se rozkoukají, teprve pak nastává kulturní dimenze integrace - a to je něco, v čem naprosto chyběla jakákoliv spolupráce. Neměli jsme spojující dveře do tématu integrace, což je jakási identifikace s městem, hodnotami, které kultura v sobě nese, chyběl i prostor, kde by mohlo docházet k setkávání, ke komunikaci, výměně hodnot, mezikulturnímu dialogu v rovině právě hodnot a identity. Cizinci jsou opravdu hodně zapomenuté téma, jež se teprve objevuje. Našli jsme ale obrovské porozumění nejen ze strany Olgy, ale i ze strany vedení knihovny, což byl moment, kdy jsme se potkali, řekli jsme si, že nám to za to stojí a chceme to někam posouvat a knihovnu otevřít mezikulturní komunikaci.

Proč byla za prostor mapování a spolupráce zvolena právě knihovna a její síť?

L. Š.: Já už jsem dřív věděla, že knihovna je otevřena podobným věcem, takže z mé strany byla obecně sympatie k aktivitám knihovny, které jsem znala. Knihovny ve velkoměstech ve světě jsou přirozeně prostorem, jenž je otevřený a kde se setkávají obyvatelé města bez ohledu na svůj sociální nebo kulturní původ. Navíc Knihovna Jiřího Mahena má spoustu poboček a je příspěvkovou organizací města, takže spolupráce byla nasnadě a logická. Znala jsem některé příklady projektu ze zahraničí, ale i z Prahy, kde se pokoušeli v knihovně otevírat prostor pro integraci cizinců. Obecně si myslím, že knihovny jsou prvním místem k otevřenému, přirozeně bezbariérovému setkání obyvatel města.

Jak by se dala všeobecně definovat situace cizinců ve městě? Jaké mají potřeby? Ví se vůbec o komunitách cizinců dostatečně? Pracují některé instituce ve městě cíleně s cizinci?

L. Š.: Asi záleží, z jakého úhlu se budeme o cizincích ve městě bavit. Pokud se bavíme o samosprávě, tam opravdu dlouhodobě nebyli cizinci reflektováni jako obyvatelé města s nějakými specifickými integračními potřebami, hodně se na ně zapomínalo. Dostat se k cizincům je poměrně těžké, je tu obrovské množství kulturních, jazykových a dalších bariér, které to znemožňují. Často cizinec do nějaké instituce raději ani nepřijde, protože tomu nerozumí, neví, jak se tam dostat, a zároveň tato instituce nevnímá potřebu, že by s tím měla něco dělat. Přitom dnes máme v Brně podíl cizinců 10 % obyvatel z celkového počtu. To znamená, že je to významná skupina. O konkrétních komunitách se moc nevědělo, výjimkou byly anglicky mluvící cizinci, kteří jsou migranty z různých částí světa a pracují obvykle ve velkých nadnárodních firmách. O Ukrajincích, Vietnamcích nebo arabsko-jazyčných komunitách, jež jsou v Brně nejpočetnější, se ale nevědělo dlouho téměř nic.

O. Č.: Na tom začínala i naše spolupráce, protože jsem dělala pilotní výzkum o komunitách cizinců v Brně. Tam se začaly rozvíjet všechny tyto myšlenky.

L. Š.: Jak řekla Olga, my jsme pořád na začátku. Nezapomeňme, že v Brně jsou cizinci ze 150 států světa a my se teď bavíme o těch nejpočetnějších skupinách. Máme tu velkou komunitu Indů, která sice mluví anglicky, pracuje, nějak základně se domluví, ale nevíme o nich vlastně nic. Přichází sem také čím dál víc španělsky mluvících cizinců ze zemí Latinské Ameriky. Migrace narůstá ze všech směrů a stále toho víme strašně málo o potřebách těchto lidí.

Mají o integraci cizinci sami od sebe zájem?

L. Š.: Když se začínalo s projektem interkulturních pracovníků, kteří proniknou do komunit cizinců a reflektují jejich potřeby, zájem byl obrovský. Cizinci mají velkou potřebu se dorozumět, vyřešit si různé životní situace, dojít si na úřad, poslat dítě do školy a podobně. Cizinci se nedomluví, neví nebo nerozumí tomu, co například může nabídnout knihovna, proto tam ani nepřijdou, ale neznamená to, že by tam chyběl zájem, pouze není vnímaný. Komunikace vůči cizincům je nastavená často etnocentricky, komunikujeme s nimi tak jako bychom komunikovali s Čechy, ale cizinec tomu nerozumí a neví, kde hledat informace. A pak to vypadá, že nemají zájem, ale to není pravda, oni jen nevědí, o co by mohli mít zájem. Důležitá je nabídka. Kromě akcí v Knihovně Jiřího Mahena jsme v kulturní oblasti udělali tlumočené prohlídky pro vietnamskou a ukrajinskou komunitu v Moravském zemském muzeu. Vietnamci hodně pracují a jediný den, kdy mají obvykle čas, tak je pondělí. Jenže v pondělí je v muzeích zavřeno, takže nebylo možné se tam dostat. Teprve po domluvě s muzeem jsme problém vyřešili a prohlídky se konaly i v pondělí, takže zájem začal růst. Časem se to rozkřiklo v komunitě, musí si zvyknout na nabízenou službu a pak je ten zájem velký. Chce to opravdu porozumění, nejde to dělat tak, jak si myslíme my, že je to správně, protože tomu lidé z komunity často nemusí rozumět.

O. Č.: Proto si myslím, že je naprosto zásadní mít možnost spolupracovat s interkulturními pracovníky z magistrátu, protože jsou efektivně schopni dostat informace do komunit, zároveň si

vyslechnou, co konkrétně cizince z široké nabídky skutečně zaujalo nebo co potřebují. Bez této spolupráce by otevírání kulturních institucí pro cizince bylo velice obtížné.

Jak celý projekt časově probíhal?

O. Č.: Před spuštěním samotného projektu jsme začali přípravou, která probíhala na podzim loňského roku. Několikrát jsme se sešli a snažili se nastavit obsah projektu. To bylo komplikované v tom, že na jedné straně jsou potřeby cizinců a jejich komunit, na druhé straně nabídka knihovny a její potřeby. Důležité bylo myslet na to, jak knihovna může pro cizince fungovat a co jim může nabídnout, ale zároveň i na to, jaké potřeby mají zaměstnanci knihovny. Na začátku roku 2021 probíhalo vstupní mapování, kdy jsme seznámili tým interkulturních pracovníků s knihovnicí a chtěli jsme zjistit, co si o sobě navzájem myslí. Interkulturní pracovníci jsou na jednu stranu členy svých cizineckých komunit, ale zároveň jsou zapojeni dlouhodobě tady v České republice. Takže jsme se jich ptali, co si jejich krajané myslí o knihovně, jaké mají vůči ní potřeby atd. Potom se už začaly připravovat konkrétní aktivity, např. workshopy pro školy, které byly založené na dvojjazyčném čtení pohádek v ukrajinštině a češtině nebo vietnamštině a češtině. Probíhaly tlumočené exkurze do knihovny s tlumočením do vietnamštiny nebo ukrajinštiny. Uspořádali jsme Zahradní slavnost, což byla velká akce, která do jisté míry všechny tyto aktivity sdružila a dala prostor se prezentovat různým spolkům a iniciativám. Měli jsme tam třeba kulinářský workshop s vietnamskými specialitami, hudební workshopy, moderovanou diskusi, přednášku o vietnamské kultuře atd.

L. Š.: Je hlavně důležité, aby tyto aktivity byly dlouhodobé a opakovaly se. Komunity si totiž musí nejprve uvědomit, co se děje a musí si zvyknout, že to nějak funguje, že se jim otevřely dveře a že mohou víc chodit. Dělat jen jednorázovou akci a potom nic, nemá úplně smysl.

Co může knihovna cizincům nabídnout?

O. Č.: Knihovna může být prosetím pro setkání. Ať už na úrovni metafory, že se zde setkají rozdílné kultury a nějakým způsobem sdílí ze sebe to dobré, nebo ve smyslu, že se zde lidé setkají fyzicky. Velká část služeb, jež knihovna může nabídnout, nejsou placené anebo nejsou podmíněné registrací. Člověk tam může jednoduše přijít a může čas strávit v příjemném prostředí. Může si číst knížky, navštívit různé kulturní programy, které nejsou vázané na jazyk. Dětem pak knihovna nabízí i kroužky nebo jiné volnočasové aktivity, kde se mohou setkat s Čechy nad rámec školy v nějakém neformálním prostředí, najít si kamarády.

V čem byly zjištěny naopak slabiny knihovny a bariéry, co by mohla mít v nabídce, co by měla zlepšit, aby k sobě cizince přitáhla?

O. Č.: Já jsem velmi ráda za tuto otázku, protože je opravdu důležitá. Všechno není růžové a hezké, přeci jenom začínáme novou věc a sbíráme všichni zkušenosti a učíme se. Já jsem tam osobně nejvíce pocítovala bariéru ve vzájemné neznalosti. Pro běžné lidi, mezi něž se rozhodně počítají i naši kolegové, může působit do jisté míry odtažitě, že cizinci vůbec míří do knihovny. Mohou z toho mít obavy. Zároveň ta instituce musí vědět, co dělat v momentě, kdy skutečně někdo neumí česky, ale tu službu vyhledá, tak jak s ním komunikovat. A to jsou věci, na nichž je potřeba skutečně pracovat dlouhodobě. A krůček za krůčkem objevovat, co všechno může představovat bariéru. Může to být třeba jenom to, že chybí popisky v jazyku, který by byl tomu člověku přístupný, takže se ztratí, a neustále se ten problém nabaluje. V tom jsem vnímala určité rezervy a budeme dále pracovat na zlepšení. Další věc, která nám dost komplikovala fungování, byl pochopitelně covid a takové ty zmatečné momenty, které s tím souvisely. To, v jaké míře bude možné provést aktivitu pro veřejnost a podobně. Občas se muselo něco odložit nebo posunout. Případně se nám nedařilo některé aktivity dostatečně úspěšně nabízet, takže byla pak malá účast.

Jaký cíl si projekt kladl? Naplnil jej?

O. Č.: Cílem bylo zjistit, nakolik je knihovna otevřená cizincům, případně zjistit, jak ji více otevřít a zároveň otevřít i nějakou formu spolupráce, která k tomu povede, a vyzkoušet si konkrétní aktivity, které můžeme cizincům nabízet.

L. Š.: Hlavní věc, proč jsme do toho šli, byla sdílená vize porozumění. Bariéry ve všech institucích, včetně knihovny, přirozeně existují, takže tu byla touha tyto bariéry odstraňovat. Rádi bychom zpřístupnili knihovnu všem, včetně lidí z cizineckých komunit, a podpořili tím pestré soužití ve městě.

O. Č.: Za mě je důležité nejen knihovnu zpřístupnit, ale také přijít na to, jak a pro koho to děláme.

L. Š.: Můžeme na to jít dvěma způsoby, přeložíme nápisy a webové stránky do angličtiny, a to bude stačit, což je takový český přístup. Když nikdo nepřijde, tak si řekneme, že o to asi nikdo nemá zájem. Nebo zvolíme druhý přístup, což je ten, o který jsme se pokoušeli my, a ten je složitější, ale navazuje už na konkrétní potřeby. Neslučuje cizince do jedné obecné cílové skupiny, ale reflektuje jejich skutečné potřeby. Máme tu spoustu kultur, každá je jiná svými očekáváními a porozuměním světu a s tím pracujeme.

Vzešel z projektu nějaký výsledek použitelný jako metodika pro ostatní knihovny (či jiné instituce) o práci s cizinci?

L. Š.: Dlouhodobě zpracováváme metodiku interkulturní práce v samosprávě pro obce, protože si myslíme, že má obrovský potenciál v pomoci s integrací cizinců. V této metodice budeme určitě o spolupráci s knihovnou mluvit a doporučovat obcím, jak by mohly takovou spolupráci navazovat.

O. Č.: Doufám, že pokud se nám podaří dobře zaznamenat některé z aktivit nebo myšlenek v tomto čísle časopisu Impulsy, bude to jedna z možností, jak naše zkušenosti poslat dál.

Co bude v plánu dál?

O. Č.: Rádi bych v projektu pokračovali i v následujícím roce, jedním z cílů bude snaha o přizpůsobování stávající nabídky knihovny potřebám cizinců, protože skutečně nemá smysl vytvářet nějaký speciální obsah extra pro ně, pokud chceme knihovnu otevírat takovou, jaká už je. Zaměřit se na to, co můžeme nabídnout, co můžeme přizpůsobit a zároveň, co můžeme udělat pro naše zaměstnance, aby se jim lépe s touto cílovou skupinou pracovalo. Takže například uspořádat nějaké školení, vzdělávání, sdílení zkušeností, samozřejmě hodně participativně a diskuzně, abychom pracovali s nějakou mírou obav a podobně.

Máte nějakou zpětnou vazbu od účastníků projektových akcí?

L. Š.: Při poslední prohlídce knihovny pro ukrajinskou komunitu přišla za naší interkulturní pracovníci ukrajinská konzulka a velmi jí děkovala za to, že na něčem takovém spolupracuje a že si toho ohromně váží. Lidé z cizineckých komunit oceňují vstřícnost knihovny, že se o ně zajímá a něco pro ně dělá. Když jsme s tím projektem začínali, tak jsme se interkulturních pracovníků ptali, co v těch kulturách knihy, knihovna a vzdělávání znamenají, a přišli jsme na to, že napříč všemi kulturami jsou knihy, moudrost a vzdělanost univerzální hodnota, ke které nějakým způsobem vzhlíží. Slovo pro "světlo" a pro "moudrost" je např. ve vietnamštině velmi podobné. Knihy a moudrost, jež se jimi předává, jsou něco, co je univerzální a všechny kultury si toho váží.

Pavlíčkovou o projektu Integrovaná aktivity v Knihovně Jiřího Mahena 2021. *Impulsy: Impulsy:
Inspirace, náměty a trendy dětského čtenářství* [online]. roč. 7, č. 4/2021 [cit. 2021-12-22].

Dostupný z WWW: impulsy.kjm.cz/impulsy-clanek/impulsy-u-kavy-s-olgou-cejkovou-a-lenkou-safrankovou-pavlickovou-o-projektu-integracni-aktivity-v-knihovne-jiriho-mahena-2021.

ISSN 2336-727X.